

***Quaderni*, vol. XXII, Centro di Ricerche Storiche (2011.), 314 str.**

Novi svezak prestižnog izdanja *Quaderni* rovinjskog Centra za povijesna istraživanja posvećuje svoj prostor izrazito zanimljivim povijesnim temama u šest članaka: prekooceanskoj plovidbi, epidemijama krajem XIX. stoljeća, demografiji, arhivskim izvorima za dalmatinsku povijest, odnosima između Talijana i četnika u vrijeme II. svjetskog rata te memorijalistici.

Ovo izdanje otvara esej naslova »La Cunard nel Quarnero: la linea Fiume – New York (1904 – 1914)« (str. 7 – 45) mladoga riječkog povjesničara Williama Klingera. Nadahnut otvaranjem brodske linije Rijeka – New York, koju je pokrenula engleska tvrtka *Cunard Line* iz Liverpoola, autor razmatra pitanje migracija iz zemalja Srednje Europe u Ameriku. Otvaranjem te prekooceanske putne i plovidbene linije, Rijeka je odjednom postala važnim tranzitnim središtem. No, sporazum koji su vlasti postigle s engleskom agencijom također otkriva jednu zanimljivu pozadinu. Zapravo, u zamjenu za ovu koncesiju, mađarska je vlada uspjela osujetiti poslovne planove mreže agenata njemačkih brodarskih poduzeća i time čvrsto kontrolirati emigracijske tokove stanovništva s prostora svog dijela Monarhije u prekooceanske, mahom američke, zemlje. U međuvremenu, ova je engleska agencija mogla slobodno odraditi svoj posao u zaštiti od ostalih konkurenata, što je djelomično potaknulo tzv. svjetski tarifni rat, koji je rezultirao padom cijena brodskih karata, čime su se dodatno potaknule prekooceanske migracije.

Rino Cigui, stručnjak za povijest medicine, u tekstu »La minaccia invisibile: endemie ed epidemie in Istria alla fine dell'Ottocento« (47 – 89), prati povijest nastanka velikih epidemija na Poluotoku: azijsku koleru, malariju, boginje, tifus i difteriju, koje su desetkovale istarsko stanovništvo, s naglaskom na loše životne uvjete većine stanovnika. Zahvaljujući klimatskim uvjetima te su se bolesti širile brzo i bez poteškoća, predstavljajući tako glavni uzrok smrti na našem poluotoku.

Olinto Mileta Mattiuz, Labinjan po rođenju s prebivalištem u Torinu, u članku »Le genti di Pola. Indagine demografica sulla storia in una città« (91 – 178), ističe etničke i demografske karakteristike iz povijesti Pule i njezina teritorija od prapovijesti do moderne. Analitičkom razvoju argumenta prethodi razjašnjenje pojma etničke pripadnosti i nacionalnosti, od analize podataka korištenih u ovom radu i opisom korištenih kriterija za analizu.

Valentina Petaros Jeromela predstavila se temom »Fonti archivistiche per l'introduzione dell'amministrazione italiana nella Dalmazia ex austriaca. Attività direttive dell'ammiraglio Enrico Millo« (179 – 222). Ovaj prikaz slijedi prethodni autoričin rad posvećen admiralu Millu i upravljanju Dalmacijom i srednjodalmatinskim otocima. Autorica otkriva aktivnosti uprave Enrica Milla na područjima pod talijanskom upravom nakon 1918., koja je u navedenim područjima uvela talijanski pravni i administrativni sustav te reformirane strukture javne uprave nastojeći oživjeti njihovo djelovanje u tom području.

Mario Copetti iz Udina u svom radu »I rapporti tra italiani e cetnici nella storiografia in lingua italiana e inglese« (223 – 276) ispituje odnose između Talijana i četnika u

historiografiji na talijanskom i engleskom jeziku. Polazeći od pregleda nekih tekstova objavljenih u Engleskoj, SAD-u, Kanadi i Australiji, autor podastire pozornosti čitatelja odnose između talijanske vojske i predstavnika četničkih snaga na teritorijima Dalmacije, Crne Gore (talijanski protektorat), Bosne i Hrvatske za vrijeme II. svjetskog rata. Temelje te suradnje valja tražiti u teškim odnosima s Nezavisnom Državom Hrvatskom i s Pavelićem, na kojega je nacistička Njemačka ostvarila presudan utjecaj te u tendencijama nekih vojnih krugova čiji je krajnji cilj bio ostvarenje teritorijalne ekspanzije fašističke Italije.

Svezak završava tekstem Gianclaudija de Angelinija, Rovinjca s rimskom adresom, »Le memorie istriane di Raimondo Devescovi« (277 – 314). Riječ je, dakle, o memoarima – dnevniku Raimonda Devescovija – o jednoj maloj, ali važnoj knjizi koja započinje prvim godinama autorova života u Istri i Austro-Ugarskoj, a prati njegov daljnji razvoj sve do smrti gospodina Devescovija u talijanskom gradiću Anzio 1975. godine. Posebno se prati evakuacija civilnoga talijanskog stanovništva Pule, neposredno prije ulaska u rat Kraljevine Italije 1915., odlazak u Beč i teške godine života u Štajerskoj, u logoru za evakuirane Wagna, povratak kući nakon rata, život između dvaju ratova, godine Drugoga svjetskog rata, egzodus iz Pule nakon tog rata i konačno autorovo doseljenje u Anzio. Radi se svakako o važnom memoarističkom tekstu, koji pomaže u rasvjetljavanju istarske povijesti XX. stoljeća.

Denis Visintin